

ФОРМИРАНЕ НА ЦЕННОСТИ В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ ЧРЕЗ ИЗВЪНКЛАСНИ И ФАКУЛТАТИВНИ ФОРМИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО РЕЛИГИЯ

ДАРИНА С. ДИМИТРОВА – СТАРШИ УЧИТЕЛ

В

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „СВЕТИ СВЕТИ КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

ГР. СМЯДОВО, ОБЛ. ШУМЕН

e-mail: sou_smiadovo@abv.bg, тел. 05351/20-90; 0878134692

Резюме

Докладът има за цел да представи проектната работата за формиране на ценности в съвременния свят чрез извънкласни и факултативни форми на обучението по религия, както и резултатите от дейността на клуб „Морал, ценности и религия“ през предходните четири учебни години. Проект имаше за цел да гарантира намаляване агресията у децата, като допринесе за изграждане на мрежа от извънкласни и извънучилищни дейности и форми за работа с деца в задължителна училищна възраст. Основен приоритет беше целогодишното обхващане на децата в дейности, които осмислят свободно им време, подкрепят социалното им включване и намаляват агресията у тях. В този контекст се осъществиха дейности насочени към участието на учениците в училищни и междуучилищни състезания, посещения на църкви, манастири, джамии, в изработване на интерактивна карта на манастирите в България, в организиране на дебати, в изработване на видеа, свързани с празниците и традициите на българите, в изложби и конкурси.

Ключови думи: извънкласна дейност, морал, ценности, традиции, гражданско образование, религия.

Въведение

Формирането на семейни ценности у подрастващите трябва да започне в ранна възраст. Детето, без да осъзнава, започва да възприема ценностите, които родителите, детската градина, училището предават в съзнанието му. Това е дълъг процес, в резултат на който трябва да се развие определено отношение към семейните норми, роли и идеята за различните мнения. Семейната власт е приоритет за цялото общество. Силните и доверчиви отношения са в основата на формирането на личността на човека. Съвременните семейни ценности могат да бъдат много различни, всяко семейство ги формира от собствените си приоритети и убеждения. Младежите са тези, които определят бъдещето на страна си. Съвременното общество бърза във всичко. Тийнейджърите искат да растат по-бързо, да работят, да бъдат самостоятелни да започнат да постигат целите си. Но в живота не винаги се получава така, както е било замислено първоначално. Защо животът по план е толкова труден? Защото това изисква тежка дисциплина. Следвайки собствените си нагласи в живота, младите хора забравят за различното мнение, като по този начин престават да уважават другите.

Пренебрежителното отношение към действията и мненията на обкръжаващото общество води до факта, че мнението на отделния човек става маловажно. Никой не му обръща внимание, никой не го слуша, а това е много страшно. Младите хора без семейни ценности ще се чувстват изключително неудобно в обществото. Семейството и семейните ценности трябва да се свързват у ученика с топлина, комфорт, разбиране, уважение, любов. Спокойствието и моралният мир доста често водят юношите към размисъл. Нещо повече, те не разсъждават със себе си, а със своите връстници. Разговорите в обкръжението на приятели за ценностите на семейните отношения им дават основание да се замислят за собствените си отношения с родителите. Обобщавайки, можем да кажем, че образователните институции играят важна роля в живота на учениците. В процеса на формиране на личностни, семейни и социални ценности ученикът не трябва да се чувства неудобно. И ако родителите нямат способността или желанието да предадат информация на детето сами, професионалистите ще го направят вместо тях.

Изложение

През учебната 2018/2019 година в СУ „Св. св. Кирил и Методий”, гр. Смядово, бе сформиран клуб „Морал, ценности и религия” по проект за извънкласни дейности - занимания по интереси, който продължи своята дейност 4 години - до учебната 2021/2022г. В него участваха 18 ученици – 10 момичета и 8 момчета, които останаха едни и същи през четирите години на проекта. Учениците бяха представители на различни етноси – 8 етнически българи, 4 етнически турци и 6 етнически роми. Те се включиха по свое желание и отстояваха активна гражданска позиция в търсенето на начини за ефективното използване и решаване на проблеми, свързани с неконфесионалната религия и нейната роля за възпитанието на децата. Запознаха се с различните религии и научиха, че всяка религия ни учи на морал и ценности. Работиха по проблеми свързани с природните ресурси, тяхното опазване и рационално използване, бяха в основата на дейността на клуба през целия четиригодишен етап. Всички ученици с интерес участваха в практически дейности и екипна работа, свързана с участия в конкурси, дарителски кампании и взаимопомощ на свои съученици. За четирите години, те израснаха – от плахи и неуверени тийнейджъри в 9. клас, до големи и самоуверени младежи в 12. клас. Занятията се провеждаха всяка седмица, по установения график и място. До последния етап всички ученици, които участваха, бяха много заинтересовани и ангажирани с дейностите. Занятията не бяха часове в училище, а време, в което чрез развлечение се получаваха знания, самочувствие и увереност в собствените сили, доверие към себе си и другите, време споделено с приятели.

При създаването на клуб „Морал, ценности и религия“ заложих цели, които реално да осъществим и изпълним. Основната цел на предлаганата иновация е осигуряване на подходяща физическа, психологическа и социална среда за развитие на способностите и уменията на учениците, подкрепа за личностно развитие в съответствие с индивидуалните образователни потребности на всяко дете. Предвидено е училището да бъде място, където на учениците да се предостави по-високо качество на образование и обучение, което ще допринесе за по-доброто им личностно и социално развитие, а именно:

- засилване на мотивацията;
- пълноценно и активно участие в учебния процес;
- повишаване ефективността на средата чрез въвеждане на технологии за визуализацията на учебния материал;
- развитие на креативност, въображение и критично мислене;
- развитие на емоционална интелигентност.

Чрез няколкогодишната реализация на иновативния проект се предвижда и прилагане на образователен подход, който допринася за изграждането на мислещи, можещи и инициативни личности, способни да се справят с промените и несигурността, развива интелектуалните възможности и комуникативните способности на личността, нейната индивидуалност и самостоятелност. Приемане и зачитане на уникалността на всеки ученик – индивидуалните потребности и възможности, личностните качества, знанията, уменията и интересите, така, че ученикът да развие максимално своя потенциал. Участието в клубовете по интереси дава възможност за:

- интересно и пълноценно използване на свободното време;
- личностно развитие и обогатяване;
- контакти с хора със сходни интереси;
- активен межкултурен обмен с други държави;
- работа по проекти и осъществяване на различни идеи и инициативи;
- публична изява и социална активност;
- изграждане на умения за изготвяне на проекти и работа в екип;
- формиране на лидерски умения и умения за разрешаване на конфликти.

С предложената програма за клубовете по интереси в училищата се дава възможност за удовлетворяване потребностите и развиване способностите на посещаващите ги ученици, повишаване тяхното самочувствие, вярата в собствените им сили и компенсирание липсата на внимание и грижа от страна на възрастните.

През тези четири години клуб „Морал, ценности и религия“ работи по много проекти и конкурси. Един от тях е проект „**Жизненият цикъл на дрехите**“, който е на екологична тематика и е свързан с проектно – базираното обучение.

В доклада на професор проф. Янка Тоцева на тема „Проектно-базирано обучение – технология и възможности за използване в българското училище“ е казано: „Основната идея на проектно-базираното обучение е, че реални проблеми улавят интереса на учениците и се провокира сериозен размисъл, тъй като те придобиват и прилагат ново знание в контекста на решаването на проблем. При него учителят става посредник, а учениците работят под неговото ръководство, така, че:

- да се набележат значимите въпроси;
- да се структурират смислени задачи;
- да се постигне развитие на знанието и да се формират социални умения;
- и накрая да може внимателно да се оценява това, което учениците са научили от опита.“

Според статия, публикувана във Виртуален център за приобщаващо образование, „Проектно-базираното обучение ни дава възможност да работим за своята мисия – да достигнем до всички деца. ПБО ни помага да не забравим, че нашата основна работа е да подготвим учениците за истинския живот. ПБО отчита факта, че учениците не са еднакви, те не учат по еднакъв начин и не можем да ги оценяваме по еднакъв стандартен начин, ако искаме да работим иновативно“.

Проект „**Жизненият цикъл на дрехите**“ беше класиран на 2-ро място на 28-ия Екофорум „Сребърна-2019“.

Представяне на проекта:

Направление

Битови и промишлени отпадъци – екологични проблеми, съхранение и преработка.

Увод

Земята е нашият дом – това е красивата ни планета. Въздухът и водите ежедневно се замърсяват, горите и се изсичат от нас – хората. Човечеството се отнася

безотговорно към природата, сякаш не осъзнава колко страшни ще бъдат последствията.

Настъпил е моментът, когато трябва да спрем. Ние имаме само една планета и нека обединим усилията си, за да я защитим. Нека разумно използваме всичко, което природата ни дава. Ако ние се грижим за нея, ако се научим да пазим земята, върху която живеем, работим, създаваме и отглеждаме децата си – то тя ще ни се отблагодари богато. Време е да се замислим каква среда оставяме на тези, които идват след нас. Нужно е да поставим ново начало в отношението ни към природата. Да възпитаваме екологична култура най-вече в младите хора. Това начало започва от нас-учениците и завършва с нас.

Цел

Изграждаме екологична култура у съучениците си и създаваме съзнателно отношение и поведение на грижа към природата. Да направим своя принос в опазването на природата, като дадем втори живот на нашите дрехи.

- Създаваме навици и умения за разделно събиране на текстил и битови отпадъци.
- Озеленяваме с толерантни към замърсявания на въздуха растителни видове.
- Екологично образоване над 400 ученици и изграждаме екологична култура на личността.

Заплахата от „екологична криза“ днес е обезпокоително реална, тъй като човечеството използва повече ресурси, отколкото планетата може да възпроизведе. Светът е изправен пред едно от най-сериозните предизвикателства – да се развива устойчиво по начин, който задоволява потребностите на сегашното поколение, без да лишава бъдещите поколения от възможностите да потребяват продуктите на природата.

България е изправена пред предизвикателството, да реформира икономиката си в посока на по-ефективно използване на всички ресурси и по-малко замърсяване на околната среда. Реформите трябва да започнат от семейството и да се надградят от училището, призвано да възпитава, обучава и формира умения, компетенции и нагласи у младите хора. Училището в най-голяма степен би могло да изгради устойчива екологична култура у учениците.

Задачи

Проект „Жизненият цикъл на дрехите“ е насочен към учениците и родителите, като цели опазването на природата чрез даване на втори живот на нашите дрехи. Те преминават през няколко основни етапа от живота си - производство, продажби, употреба, оставяне в контейнер за дрехи, сортиране, рециклиране. За целта екипът е изработил макети, свързани с основните етапи от цикъла на живот на дрехите и влиянието му върху околната среда. Големите ученици обучават по-малките, обясняват и показват начина на производство на дрехите, суровините за тях, как влияят на природата и ресурсите, които се влагат в тях, преминават през продажбите и огромното количество дрехи, които се купуват и изхвърлят.

Изработен е макет на контейнер за дрехи, чрез който учениците могат да се запознаят какво се поставя в него и какво не. Пояснява се, че след събиране на текстилните изделия те се сортират. Всяка отделна дреха се преценява според йерархията в политиката за предотвратяване и управление на отпадъците. Сортираните дрехи могат да бъдат използвани повторно - като се раздават на социално слаби деца от училището, като парцали за почистване, като рециклирани влакна - за употреба в часовете по изобразително изкуство и технологии и предприемачество, за използване в ресурсния кабинет от децата със специални образователни потребности, останалите дрехи, които имат потенциал за употреба и не

могат да се вложат в училището, се предават на екипите на БЧК. Това, което остане, се предава за рециклиране в специални инсталации на енергоемки производства.

Обяснява се на по-малките ученици какво не се изхвърля в контейнера за дрехи - стъкло, хартия, метал и битов отпадък. Употребяваните дрехи и други текстилни изделия са ценен материал, който не бива да свършва на сметището. Всички ние трябва да се грижим за събирането и по-нататъшното оползотворяване на текстилните продукти, за да затворим жизнения им цикъл по екологичен начин и да бъдат използвани отново.

Чрез този проект ние заявихме желанието си нашето училище да стане рециклиращо училище.

Запознайте се с жизненият цикъл на дрехите и влиянието му върху околната среда

Милиони тонове облекла се изхвърлят на сметищата в България всяка година. Тези количества стават все по-големи и по-големи, заради водещия бизнес модел на „бързата мода“ и свръх консумацията на дрехи. Нараства значително проблема с местата за депониране на отпадъци. Някои видове дрехи в сметищата имат нужда от повече от 50 години, за да се разградят. Те остават там за десетилетия и отделят вредни газове, които са сред основните парични за глобалното затопляне. Токсични вещества се просмукват в почвата и подземните води и вредят на околната среда в продължение на години. Губят се ценни ресурси, които биха могли да се оползотворят, а вместо това остават на боклука. Отклоняването на този отпадък от сметищата има огромен положителен ефект върху околната среда... научете как!

жизнен цикъл на текстилните продукти

Приложение 1/ Жизнен цикъл на дрехите/

Производство.

Основните ресурси за производство на текстил са:

- вълна;
- памук;
- бамбук;
- копринен пашкул;
- полимери – пластмаси, химични влакна и каучук;
- кожа.

За производството на един килограм памук, еквивалентен на теглото на една мъжка риза и чифт дънки, са нужни между 10000 и 20000л. вода.

Една четвърт от световното потребление на пестициди се пада на производителите на памук, а енергията вложена в целия жизнен цикъл на дрехите в Европа е генериран 195 млн.тона CO₂ на година.

Продажби

„Бързата мода“ е водещ бизнес модел. Хората купуват все повече дрехи, като в ЕС достигат до 6.4 млн.т. годишно. Огромното мнозинство купува нови дрехи, едва 6% се замислят за дрехи втора употреба.

Употреба

Средностатистическият потребител купува с 60% повече дрехи и ги използва 50% по-кратко време, отколкото преди 15 години. Активният живот на дрехите в ЕС варира между 3 и 4 г., а удвояването на периода намалява годишните емисии на CO₂ с 24%.

Оставяне в контейнер за дрехи

Завършването на текстилния цикъл изисква алтернативен начин за избавяне от старите дрехи.

На тази нужда могат да отговорят специалните контейнери за дрехи и обувки.

Сортиране

Събраните текстилни изделия се сортират в специални съоръжения в зависимост от предполагаемата им бъдеща употреба. Всяка отделна дреха се преценява според йерархията в политиката за предотвратяване и управление на отпадъците.

Къде отиват дрехите след сортиране?

- За дарение в училище.
- За използване в часовете по изобразително изкуство и технологии и предприемачество.
- За използване в ресурсните кабинети за изработване на най- различни предмети от децата със СОП.
- За парцали за почистване.
- За магазини за дрехи втора употреба.
- За рециклиране като пълнеж.
- Рециклирани влакна.
- За оползотворяване за енергия и преработка.

След събирането, облеклото ще се транспортира в завод за преработка. Рециклираният материал ще бъде отново използван за производство на дрехи. А каквото остане - за енергия.

Целият този цикъл се нарича – Кръгова икономика за рециклиране:

Приложение 2 / Кръгова икономика за рециклиране /

Изработени са макети на целия цикъл и на местата където не трябва да се изхвърлят дрехите – сметища, огнища, печки за горене на твърдо гориво, разположени в червена зона.

Предложението на екипа на проекта:

Във всеки областен град да се направи екологичен проект, чрез който да се построи завод за алтернативно гориво със специални инсталации за преработка на текстил.

10% от получената енергия да отива за училищата.

Ползи от рециклирането:

* Намалява се количеството текстил на сметищата и намаляване на вредните газове при гниене.

* Намалява се използването на нови тъкани.

* Намалява се използването на енергия и вода за производство.

* Генерират се по-малко отпадъчни води.

* Намалява се използването на оцветители.

Проектът е реализиран без финансови средства, всичко е изработено от отпадни материали и текстил, с голям ентузиазъм и желание. Имаме уверението на нашия директор, че ще бъде поставен контейнер за дрехи в нашето училище, за да продължим и реализираме проекта на 100 %. Училището ни реализира екопроекти, чрез които ние имаме кошчета за разделно събиране на битови отпадъци във всяка класна стая с различен дизайн, изработени от учениците, имаме компостер, събираме капачки и участваме в благотворителни инициативи. Не спираме да залесяваме двора на училището. Затова смело можем да кажем, че нашето СУ “Св. Св. Кирил и Методий“ гр. Смядово е рециклиращо училище.

Друг интересен проект, по който работихме е проект „Училище за добрини“.

Доброто се ражда от простичките неща – от подадената ръка, от погалването на обляното в скръб лице, от спасеното в беда животно, от жеста на обич, от приятелското окуражаване... Семенцето на Доброто е загнездено тихо в душата на всяко същество и очаквайки своето слънце, е готово да пусне здраво корените си, да израсте и радва с обаянието си всеки, имащ сърце да го усети. За това нашият призив към всички беше:

„Поставете посланията си в урната на доброто, за сторена или получена добрина или пък идеи за добрини, които желаете да се реализират!“

Училището за добрини работи без ваканция и почивни дни. В него няма преподаватели, оценки, изпити, няма класни стаи. В нашето училище са поканени всички учители, ученици, родители, граждани, които въпреки непрестанното си състезание с времето, са отворили сетивата си за красотата, да творят добро, да познаят доброто и да разкажат историята му. Всички знаем, че добрината е навсякъде около нас и зад всяка добра постъпка стои поне един „учител” и поне един добротворец. Вярваме, че за тях трябва да се говори, доброто трябва да се поощрява и награждава, вярваме, че добрината се предава и вдъхновява към повече.... Повече усмивки, повече обич, повече приятелства, повече взаимност, повече добро творци. Прочитайки историите на всички деца, осмелили се да разкажат за доброто, така както са го видели или искат да го видят, ние, екипът на „Училище за добрини” бяхме изключително щастливи да покажем, че доброто съществува в постъпките на нашите деца.

Дали ще израсне добрината в душите ни е избор да бъдем добри!

Участия на клуб „Морал, ценности и религия“ в други проекти:

- Предизвикателство „Дебати за климата 2021“ - подкаст за дебати. Учениците бяха обучени от фондация „Екообщност“ - София и участваха в голямото предизвикателство „Дебати за климата“ на национално ниво. Защистваха и аргументираха своите тези с 20 отбора от цяла България. Учениците се представиха достойно.

- Участие в Национална ученическа конференция „Семейство – училище – общество“ гр. Добрич – 3 поредни години участия и златни медали.

- Участие в Национална конференция „Човек - свят“.

- Участие в областен етап на Конференцията „Хуманизъм и вяра“ – гр. Шумен – първо място и класиране за регионален етап във Варна.

- Участие в Национален конкурс „Млад иноватор“ София.

- Участие в Национален конкурс „Моя страна – моя България“ - София.

- Участие в Национален конкурс „Възкресение Христово“ на Българската патриаршия – София.

- Участие в Национален конкурс „България в картини и слово“ – Търговище.

- Участие в Национален конкурс „Най - усмихнати гимназисти“ на Сдружение „Усмивка“ – Бургас.

- Участие в Национален конкурс „Водата извор на живот“ – Бургас.

- Участие в Национален конкурс „Водата извор на живот“ – Шумен.

- Участие в Национален конкурс „Екоколеда“ РИОСВ – Шумен.

- Участие в Национален конкурс „НП Рила – познат и непознат“ – Благоевград.

- Участие в Национален конкурс за историческа памет „Будител“ – Варна.

- Участие в Национален конкурс „Вяра и упование“ – Русе.

- Участие в Национален конкурс „Живеем в земята на Ботев“ – Враца.

- Участие в Национален конкурс „Мартеница от гайтан“ - Габрово – Етнографски музей на открито „Етър“.

За края на учебната година от наученото подготвихме и реализирахме игра - търг, заедно с родителите на учениците, на тема: „Имат ли цена ценностите?“. Изработиха много видеа, посветени на празниците: Гергьовден, 11 май, 24 май, Еньовден. Заснехме видеофилм „Манастирите в България“ и видеофилм, посветен на цялостната работа на клуба.

Заключение

Общото взаимодействие на извънкласната и извънучилищната дейност водят до устойчиво и качествено обучение на децата и учениците - образование за

лично и социално развитие, което включва екологичните, социалните и икономическите измерения на развитието. Интегрира природозащитното, екологичното, здравното и гражданското образование в едно цяло и поставя акцент върху самия живот, което е своеобразна надежда и донякъде - гаранция за по-добро бъдеще. Извънкласната и извънучилищната дейност е много полезна и го твърдя от личен опит.

Съществен стимул за участие в извънкласните дейности е мотивацията на учениците за постижения – стремежът към успех, от предоставената им възможност осъзнаваме да изразят себе си. Много често в учебния час желанието за постижение е неосъзнаваемо и се формира под влияние на различни фактори, например семейната и културната среда. Извънкласните дейности подпомагат усъвършенстването на личната и социалната компетентност и интелигентност на обучаваните, развиват у тях усещане за автономност при решаване на конкретни задачи, създават предпоставки за осъзнато и целенасочено учене.

Ефективността на извънкласните дейности се предопределя от създадената активност на учениците. Невинаги учителят може да наблюдава и контролира активността на всички обучавани (поради различни причини – ограничено време, голям брой ученици) и тяхната умствена дейност остава скрита за него. Това означава, че тези процеси трябва да се проявят конкретно в една или друга форма (ученикът трябва не просто да слуша и мисли, но и нещо да прави), т.е. мисленето е нужно да се реализира в конкретна практическа дейност.

Безспорен е фактът, че извънкласните дейности са социалнозначими, свързани са с подготовката на обучаваните в реалния живот. Обучение извън класната стая позволява учениците да осмислят свободното си време, да го използват рационално за развиване на своите интереси.

За по-добрата организация на извънкласните дейности важна роля има екипната работа. Тя може да се определи като обща дейност на група ученици, които имат обща цел в извършваната от тях работа и по отношение на която се възприемат като еднакво отговорни. Работата в екип предполага изява на потенциала на всеки ученик. Учениците се учат да работят заедно, да избират най-адекватното предложение. Наблюдава се уникалност при формирането на решенията по поставените задачи. Учениците участват активно, мобилизират силите си, всеки иска да покаже най-доброто от себе си.

Опитът, който придобихме ни показва, че можем да работим успешно за реализиране на позитивно образование, в креативна образователна среда, с иновативни подходи, присъщи на 21. век, съчетавайки ги с религия и ценности, така че да открием и разгърнем потенциала на всеки ученик, за да се реализира в реалния живот.

И защото имаме добри намерения и се стараем да дадем най-доброто от себе си, то резултатите са успешни. Важно е да бъдем позитивни, да искаме най-доброто, както за себе си, така и за тези около нас. Да мислим, да бъдем креативни, полезни, активни, старателни и толерантни. Това показва убедително, че сме обединени в името на знанието и децата.

Литература:

Тоцева Я., 2017, с. 303-308 „Reports awarded with „Best paper“ Crystal Prize